

УДК 343.415

Тетяна Петрівна Матюшкова;

Відомості про автора: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ.

ідентифікатор ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7973-4581>

Особливості розслідування незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет.

В останні роки в Україні значного поширення набули злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. За даними звітів про кримінальні правопорушення, в Україні у 2016 році зареєстровано 23029 зазначених видів злочинів, у 2017 році – 29010 [1]. Сучасний рівень розвитку науково-технічних засобів, комп'ютерних технологій, телекомунікацій сприяє їх активному використанню у незаконному обігу наркотиків, хоча у офіційних звітах дана обставина окремо не виділяється [2]. Використання науково-технічних засобів, комп'ютерних технологій, телекомунікацій, мережі Інтернет змінюють механізм незаконного обігу наркотиків, що відбивається у особливостях їх криміналістичної характеристики та, як наслідок, у особливостях їх розслідування. Зазначене привертає до даної проблеми увагу криміналістів – науковців та практиків [3].

Аналіз матеріалів слідчої й судової практики дозволяє визначити наступні особливості механізму незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет:

1) для спілкування особи, причетні до незаконного обігу наркотиків, які, як правило, безпосередньо не знайомі одне з одним, використовують різноманітні комп'ютерно-технічні засоби зв'язку, спеціальні програми чи сервіси (у тому числі, електронна пошта, миттєва передача повідомлень в режимі он-лайн через програми типу ICQ, Skype, Інтернет-листування в режимі он-лайн у форумах (чатах) певних сайтів тощо);

2) збувальник та покупець використовують електронні платіжні засоби та системи, електронні гаманці QIWI, PayPal, електронні перекази, інші види

безготівкових розрахунків або розрахунків грошовими сурогатами (наприклад, «Bitcoin», «Ethereum», «Litecoin», «Ripple»);

3) легалізація доходів, отриманих від незаконного обігу наркотиків, також відбувається з використанням телекомунікаційних мереж, комп'ютерних засобів і технологій;

4) до традиційних слідів незаконного обігу наркотиків додаються так звані «віртуальні» (або «цифрові» чи «комп'ютерні») сліди.

Зазначені особливості впливають на розслідування незаконного обігу наркотиків. Адже використання злочинцями комп'ютерно-технічних засобів, програмних продуктів та мережі Інтернет вимагає від слідчого не лише якісного володіння навичками поведження з комп'ютерною технікою й конкретними програмами, але й навичками пошуку, виявлення, фіксації та копіювання інформації, що міститься у комп'ютерах, смартфонах, різноманітних носіях комп'ютерної інформації, на Інтернет-ресурсах тощо. Це також вимагає необхідності взаємодії з експертами у галузі комп'ютерних технологій, працівниками Департаменту кіберполіції, Державною службою фінансового моніторингу України, ін. Також це вимагає призначення судових експертиз, що не є притаманними для даного виду злочинів, зокрема, комп'ютерно-технічної, телекомунікаційної експертиз.

Типовими джерелами інформації про незаконний обіг наркотиків, здійснюваний з використанням мережі Інтернет, стають: 1) матеріали кримінальних проваджень, відкритих за фактом вчинення інших злочинів; 2) результати оперативно-розшукової діяльності працівників Департаменту протидії наркозлочинності чи Департаменту кіберполіції; 3) заяви чи повідомлення громадян про виявлення у мережі Інтернет сайтів, сторінок у соціальних мережах із оголошеннями про продаж наркотиків.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет є такі:

1. Незаконний обіг наркотиків з використанням мережі Інтернет відбувся, відомі певні відомості про збувальника та механізм збуту.

Зазначена ситуація виникає, як правило, при встановленні слідчим ознак незаконного збуту наркотиків з використанням мережі Інтернет при розслідуванні іншого злочину у межах іншого кримінального провадження. Також ця ситуація формується при затриманні особи із наркотиками або особи, яка організувала й утримувала місце для їх вживання, виготовлення, виробництва у випадку, коли в якості джерела походження вилучених наркотиків зазначені особи вказують на їх придбання через мережу Інтернет.

Основні тактичні завдання у цій ситуації полягають у встановленні всіх обставин незаконного збуту наркотиків з використанням мережі Інтернет і причетних до цього осіб.

2. Має місце систематичний збут наркотиків з використанням мережі Інтернет, інформація про збувальника(ів) незначна або відсутня.

Зазначена ситуація характерна для самостійного виявлення оперативними працівниками ознак збуту наркотиків через мережу Інтернет або під час перевірки ними отриманого повідомлення про виявлення певною особою ознак розповсюдження наркотиків зазначеним способом. Її відмінність від попередньої полягає у можливості фіксації обставин підготовки і вчинення нових епізодів злочинної діяльності та затриманні злочинців «на гарячому».

Основні тактичні завдання у цій ситуації полягають у фіксації факту та механізму незаконного збуту наркотиків з використанням мережі Інтернет, встановленні конкретних осіб (збувальника і його співучасників), причетних до цього, та їх затримання.

Кожній із визначених ситуацій притаманний свій алгоритм розслідування як сукупність слідчих (розшукових) дій, у тому числі, негласних, та оперативно-розшукових й організаційних заходів, спрямованих на: виявлення, фіксацію й дослідження слідової інформації у мережі Інтернет; виявлення і вилучення комп'ютерної техніки, носіїв комп'ютерної інформації, банківських карток тощо; встановлення особистих даних і місця знаходження причетних до незаконного обігу наркотиків осіб і їх затримання; відшукування, вилучення і

експертне дослідження предмету, знарядь злочину, інших важливих для розслідування об'єктів.

Резюмуючи вищевикладене слід відзначити необхідність подальших науково-методичних досліджень механізму вчинення та особливостей розслідування незаконного обігу наркотиків з використанням мережі Інтернет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 10.11.2018).

2. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів : метод. рек. для практ. підрозділів Нац. поліції України / В.О. Малярова, С.П. Лапта, С.М. Лозова, Т.П. Матюшкова та ін. / МВС України, ХНУВС, Ф-т № 1, Каф. криміналістики та суд. експертології; за заг. ред. канд. юрид. наук В.В. Кікінчука. – Харків: ХНУВС, 2017. – 68 с.

3. Поліція торік викрила 143 наркоугруповання, що займалися збутом наркотиків через Інтернет. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2390722-policia-torik-vikrila-143-bandi-narkodileriv.html> (дата звернення: 10.11.2018).

«Одержано _____.____.2018»